

Електротехничка школа «Раде Кончар»
www.koncar.edu.rs , koncar@beotel.rs

Дел.број: _____

Датум: _____

1. Посебни протокол школе заснива се на законским и другим документима

- Права детета и ученика у Републици Србији остварују се у складу са:
  - ратификованим међународним уговорима,
  - Уставом Републике Србије,
  - Кривичним закоником („Службени гласник РС”, бр. 85/05, 88/05-исправка, 107/05-исправка, 72/09 и 111/09),
  - Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица („Службени гласник РС”, број 85/05),
  - Законик о кривичном поступку („Службени лист СРЈ”, бр. 70/01 и 68/02 и „Службени гласник РС”, бр. 58/04, 85/05-др. закон, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09-др. закон и 72/09),
  - Закон о прекршајима („Службени гласник РС”, бр. 101/05 и 116/08),
  - Породичним законом („Службени гласник РС”, број 18/05),
  - Законом о општем управном поступку („Службени лист СРЈ”, бр. 33/97 и 31/01),
  - Законом о забрани дискриминације („Службени гласник РС”, број 22/09),
- Законом о основама система образовања и васпитања „Службеном гласнику РС“ број 55/13 – у даљем тексту: Закон)
  - забрана насиља, злостављања, занемаривања и злоупотребе деце и ученика (члан 45.)
  - права детета и ученика остварују се у складу са потврђеним међународним уговорима, овим и посебним законима, а установа, односно сви запослени дужни су да обезбеде њихово остваривање (члан 103.)
- Ратификацијом **Конвенције о правима детета, држава се обавезала** да ће заштитити децу од:
  - физичког и менталног насиља, злоупотребе и занемаривања (члан 19);
  - свих облика сексуалног злостављања и искоришћавања (члан 34);
  - отмице и трговине децом (члан 35);
  - свих других облика искоришћавања (експлоатације) штетних по било који вид дететове добробити (члан 36);
  - нехуманих и понижавајућих поступака и кажњавања (члан 37).
- Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља ("Сл. гласник РС", бр. 122/2008)
- Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање;
- Посебан Протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања,
- Приручник за примену Посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања,
- Оквирни акциони план за превенцију Министарства просвете (ОАП).

2. Значење појмова – насиље, злостављање и занемаривање

Насиље обухвата различите врсте и облике насилног понашања, злостављања, занемаривања, злоупотребе и искоришћавања.

Насиље и злостављање подразумева је сваки облик једанпут учињеног, односно понављаног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства личности детета и ученика или запосленог.

Насиље и злостављање може да се јави од стране: запосленог према детету, ученику, другом запосленом, родитељу, односно старатељу или другом лицу које је преузело бригу о детету и ученику (у даљем тексту: родитељ); детета и ученика према другом детету и ученику или запосленом; родитеља према свом детету, другом детету и ученику и према запосленом.

Насиље може имати различите форме:

Физичко насиље се односи на понашање које доводи до стварног или потенцијалног телесног повређивања детета/ученика. Примери физичког насиља су: ударање, шутирање, гурање, шамарање, чупање, дављење, бацање, гађање, напад оружјем, тровање, паљење, посипање врућом водом, ускраћивање хране, сна и сл.

Емоционално/психолошко насиље односи се на оно понашање које доводи до тренутног или трајног угрожавања психичког и емоционалног здравља и достојанства детета/ученика. Односи се и на ситуације у којима се пропушта обезбеђивање прикладне и подржавајуће средине за здрав емоционални и социјални развој у складу са потенцијалима детета/ученика.

Емоционално насиље и злостављање обухвата поступке којима се врши омаловажавање, етикетирање, игнорисање, вређање, уцењивање, називање погрдним именима, оговарање, подсмевање, исмејавање, неприхватање, изнуђивање, манипулисање, претња, застрашивање, ограничавање кретања деце/ученика, као и други облици непријатељског понашања.

Социјално насиље представљају свако искључивање из групе и дискриминација. Односи се на следеће облике понашања: одвајање детета/ученика од других на основу различитости, довођење у позицију неправедности и неједнакости, изолацију, недружење, игнорисање и неприхватање по било ком основу.

Сексуално насиље и злоупотреба деце/ученика подразумева њихово укључивање у сексуалну активност коју она не схватају у потпуности, за коју нису развојно дорасла (не прихватају је, нису у стању да се са њом сагласе) и која има за циљ да пружи уживање или задовољни потребе друге особе.

Сексуалним насиљем сматра се :

- сексуално узнемиравање - ласцивно коментарисање, етикетирање, ширење прича, додиривање, упућивање порука, фотографисање, телефонски позиви и сл.;
- навођење или приморавање детета/ученика на учешће у сексуалним активностима, било да се ради о контактним (сексуални однос, сексуално додиривање и сл.) или неконтактним активностима (излагање погледу, егзибиционизам и сл.);
- коришћење деце/ученика за проституцију, порнографију и друге облике сексуалне експлоатације.

Електронско насиље је злоупотреба **информационих технологија**: поруке послате електронском поштом, СМС-ом, ММС-ом, путем веб-сајта (web site), четовањем, укључивањем у форуме и сл.

Злоупотреба ученика представља све што појединци и институције чине или не чине, а што директно утиче или индиректно штоди ученицима или им смањује могућност за безбедан и здрав развој и доводи их у немоћан, неправедан и зависан положај у односу на појединце и установу.

Занемаривање и немарно поступање представљају случајеве пропуштања установе или појединца да обезбеде услове за правилан развој ученика у свим областима, што, у противном, може нарушити његово здравље, физички, ментални, духовни, морални и друштвени развој.

Занемаривање представља и пропуст родитеља, усвојиоца или стараоца, односно друге особе која је преузела одговорност или обавезу да негује дете/ученика, да обезбеди услове за развој по питању: здравља, образовања, емоционалног развоја, исхране, смештаја и безбедних животних услова у оквиру разумно расположивих средстава породице или пружаоца неге, што изазива, или може, са великом вероватноћом, нарушити здравље детета или физички, ментални, духовни, морални и његов социјални развој. Ово обухвата и пропусте у обављању правилног надзора и заштите детета од повређивања у оноликој мери у којој је то изводљиво.

Експлоатација ученика односи се на њихов рад у корист других особа и/или установе. Она обухвата и киднаповање и продају деце у сврху радне или сексуалне експлоатације. Ове активности имају за последицу нарушавање физичког или менталног здравља, образовања, као и моралног, социјалног и емоционалног развоја детета/ученика.

3. Основни принципи и циљеви посебног протокола

Основни принципи на којима је заснован *Посебни протокол*, који уједно представљају и оквир за деловање, јесу:

- право на живот, опстанак и развој;
- интерес ученика је примаран у односу свих одраслих који раде у школи
- обезбеђење поверљивости података и права на приватност ученика
- учешће ученика се обезбеђује редовним обавештавањем и уважавањем њиховог мишљења
- Протокол се односи на сву децу без обзира на пол, узраст, породични статус, етничко порекло и било које друге социјалне или индивидуалне карактеристике

Школа креира климу у којој се:

- **учи, развија и негује** култура понашања и уважавања личности;
- **не толерише** насиље;
- **не ћути** у вези са насиљем;
- **развија одговорност свих;**
- сви који имају сазнање о насиљу **обавезују на поступање.**

Општи циљ *Посебног протокола* је унапређивање квалитета живота ученика применом:

- **мера превенције** за стварање безбедне средине за живот и рад ученика;
- **мера интервенције** у ситуацијама када се јавља насиље, злостављање и занемаривање у установама.

4. Превентивне активности

Превенција насиља у образовно-васпитним установама је скуп мера и активности које имају за циљ стварање сигурног и подстицајног окружења, неговање атмосфере сарадње, уважавања и конструктивне комуникације, у коме неће бити насиља, или ће га бити што мање.

Превентивне активности Школа је креирала у складу са анализом стања и увидом у присутност насиља у нашој средини, а на основу:

- учесталости инцидентних ситуација и броја пријава насиља;
- заступљености различитих врста насиља;
- броја повреда;
- сигурности објекта, дворишта и сл.

У оквиру превенције насиља и злостављања установа остварује **васпитни рад, појачан васпитни рад и васпитни рад који је у интензитету примерен потребама**, самостално или у сарадњи са другим надлежним органима, организацијама и службама.

**ПОСЕБНИ ПРОТОКОЛ У ПОСТУПАЊУ У УСТАНОВИ У ОДГОВОРУ НА НАСИЉЕ, ЗЛОСТАВЉАЊЕ И
ЗАНЕМАРИВАЊЕ**

У оквиру Годишњег плана рада школе Школски тим за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања разрађује сваке школске године план својих активности. Акциони план превентивних активности усклађен је са Акционим планом школе.

**ПРОГРАМ ЗА ЗАШТИТУ УЧЕНИКА ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И
ЗАНЕМАРИВАЊА**

Време реализације	Активности/теме, садржаји	Носиоц активности
септембар	Формирање тима за заштиту ученика од насиља	директор
септембар-октобар	Упознавање Наставничког већа са Посебним протоколом за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања	педагог психолог
октобар, новембар	Радионице за ученике и родитеље: 1. Поремећаји у понашању 2. Школски успех/неуспех 3. Тражење помоћи	педагог психолог одељењски старешина
септембар	Упознавање наставника, ученика и родитеља са Правилима понашања у школи и васпитно-дисциплинским мерама (први часови одељењског старешине и први родитељски састанак)	Тим одељењске старешине секретар директор
током године	Радионице из програма „Школа без насиља“	Наставници Грађанског васпитања Ученички парламент
друго полугодште	Предавања за ученике и родитеље – Превенција насиља и преступничког понашања	педагог психолог МУП, Центар за социјални рад, здравствене службе
током године	Информирање наставника путем огласне табле (одређени делови из Посебног протокола : врсте насиља, редослед поступака у интервенцији	педагог психолог
током године	Састанци-активности Тима (упознавање са планом рада, динамиком активности, врстом активности)- према плану активности у Годишњем плану рада школе	Тим за заштиту ученика од насиља

**ПОСЕБНИ ПРОТОКОЛ У ПОСТУПАЊУ У УСТАНОВИ У ОДГОВОРУ НА НАСИЉЕ, ЗЛОСТАВЉАЊЕ И
ЗАНЕМАРИВАЊЕ**

Време реализације	Активности/теме, садржаји	Носиоц активности
децембар	<p>Реализовање акционог плана</p> <p>Циљ: побољшање безбедности и смањење насиља:</p> <ul style="list-style-type: none"> 📄 допуна Правилника о васпитно-дисциплинским мерама о понашању ученика 📄 побољшање безбедности ученика у школи 📄 промовисање успешних ученика (путем паноа, награђивањем, преко обавештења, на седницама Одељењских и и Наставничког већа 	<p align="center">директор секретар наставници Тим</p>
током године	<p>Развијање и неговање различитости и културе понашања у оквиру редовне наставе и ваннаставних активности (слободне и спортске активности, часови Грађанског васпитања и Верске наставе) - примери добре праксе појединаца, одељењских заједница ....</p>	<p align="center">Тим, одељењске старешине, наставници, Ученички парламент</p>
прво полугодиште	<p>Избор семинара на тему конструктивног решавања проблема, ефикасности реаговања у ситуацијама насиља (зависи од финансија)</p>	<p align="center">Тим</p>
друго полугодиште	<p>Предавања за ученике и родитеље (Превенција насиља и преступничког понашања)</p>	<p align="center">педагог психолог МУП, Центар за социјални рад, здравствене службе</p>
током године	<p>Активирање Ђачког клуба путем предавања и учешћа у хуманитарним организацијама</p>	<p align="center">вероучитељи, наставник ликовне културе, наставник филозофије и одељењске старешине</p>
прво полугодиште	<p>Умрежавање свих кључних носилаца превенције насиља .</p>	<p align="center">ученици, Ученички парламент, дежурни наставници, одељењске старешине, ПП служба, директор, помоћници директора, помоћно особље, Тим, Савет родитеља</p>

5. Права, обавезе и одговорности свих у установи у превенцији насиља, злостављања и занемаривања

Директор и секретар

- упознавање са одредбама Општег и Посебног протокола
- усклађивање постојећих законских аката
- избор чланова Тима за заштиту ученика од насиља
- обавезно учешће у процедури када је у питању насиље над децом од стране запослених у школи и особа ван школе
- подношење пријава надлежној служби
- праћење и вредновање предузетих мера у заштити ученика

Дежурни наставник

- упознавање са одредбама Општег и Посебног протокола са обавезама учешћа у интервенцији
- дежура у складу са распоредом
- уочава случајеве насилног понашања и прекида одмах
- обавештава одељењског старешину
- евидентира случај у књизи дежурства
- по потреби сарађује са Тимом за заштиту ученика од насиља

Одељењски старешина

- упознавање са одредбама Општег и Посебног протокола са обавезама учешћа у интервенцији
- уочава случајеве насилног понашања и прекида одмах
- разговара са учесницима насиља и прикупља информације
- информише родитеље и сарађује са њима
- прати ефекте предузетих мера
- евидентира случај и води документацију¹
- по потреби, комуницира са релевантним институцијама
- по потреби сарађује са Тимом за заштиту ученика од насиља

Предметни наставници

- упознавање са одредбама Општег и Посебног протокола са обавезама учешћа у интервенцији
- уочава случајеве насилног понашања и прекида одмах
- информише одељењског старешину

Тим, психолог, педагог

- учествује у обуци за заштиту деце од насиља и информише запослене
- организује упознавање ученика, родитеља и локалне заједнице са Општим и Посебним протоколом за заштиту ученика од злостављања
- координира израду и реализацију програма заштите ученика од насиља
- пружа помоћ и подршку ученицима, родитељима и наставницима
- обавља консултације, предлаже заштитне мере, прате ефекте мера
- по потреби, сарађује са другим установама и медијима
- евидентира појаве насиља

Ученици

- уочавају случајеве насилног понашања
- пријављују одељењском старешини или дежурном наставнику
- учествују у мерама заштите

Помоћно-техничко особље

- дежура по распореду
- уочава насиље и прекида га одмах
- информише дежурног наставника

6. Интервентне активности

(процедуре и поступци интервенције у заштити деце од насиља)

Циљ интервенције је да се заустави насиље и злостављање, да се обезбеди сигурност, смањи ризик од понављања и да се ублаже или отклоне последице.

Да би интервентне активности биле успешно планиране и реализоване потребно је уважавати следеће критеријуме:

- да се насиље **дешава** или постоји **сумња** на насиље
- **где** се дешава-да ли се дешава у школи или ван ње
- **ко** су учесници насиља, злостављања и занемаривања
- **облик и интензитет насиља**, злостављања и занемаривања

---

¹ У прилогу овог Протокола

На основу ових критеријума врши се процена нивоа ризика и безбедности и доноси одлука о начину реаговања:

- случај се решава у школи
- случај решава школа у сарадњи са другим установама
- случај се прослеђује надлежним службама

Свака особа која има сазнање о насиљу, злостављању и занемаривању обавезна је да реагује.

На првом нивоу,² по правилу, активности предузима **самостално одељењски старешина, наставник**, у сарадњи са родитељем, у смислу појачаног васпитног рада са васпитном групом, одељењском заједницом, групом ученика и индивидуално.

Изузетно, ако се насилно понашање понавља, ако васпитни рад није био делотворан, ако су последице теже, ако је у питању насиље и злостављање од стране групе према појединцу или ако исто дете и ученик трпи поновљено насиље и злостављање за ситуације првог нивоа, установа интервенише активностима предвиђеним за други, односно трећи ниво.

На другом нивоу, по правилу, активности предузима одељењски старешина у сарадњи са педагогом, психологом, тимом за заштиту и директором, уз **обавезно** учешће родитеља, у смислу појачаног васпитног рада. Уколико појачани васпитни рад није делотворан, **директор покреће** васпитно-дисциплински поступак и изриче меру, у складу са Законом.

На трећем нивоу, активности предузима директор са тимом за заштиту, уз **обавезно** ангажовање родитеља и надлежних органа, организација и служби (центар за социјални рад, здравствена служба, полиција и друге организације и службе). Уколико присуство родитеља није у најбољем интересу

ученика, тј. може да му штети, угрози његову безбедност или омета поступак у установи, директор обавештава центар за социјални рад, односно полицију.

На овом нивоу обавезни су васпитни рад који је у интензитету примерен потребама ученика, као и покретање васпитно-дисциплинског поступка и изрицање мере, у складу са Законом. Ако је за рад са учеником ангажована и друга организација или служба, установа остварује сарадњу са њом и међусобно усклађују активности.

Информације о насиљу, злостављању и занемаривању од ученика прикупља, по правилу, психолог, педагог, односно друго задужено лице у установи - одељењски старешина или члан тима за заштиту.

Изјаву о насиљу, злостављању и занемаривању ученик даје директору у присуству психолога или педагога и родитеља, осим ако је родитељ спречен да присуствује.

Изузетно, ако постоји **сумња или сазнање на насиље, злостављање и занемаривање детета и ученика у породици**, директор обавештава **центар за социјални рад и полицију**, који обавештавају родитеља, у складу са законом.

Уколико се ради о догађају који захтева предузимање неодложних интервентних мера и активности, **директор** обавештава **родитеља и у процес заштите укључује центар за социјални рад**.

Ако постоји сумња да насилни догађај може да има елементе кривичног дела или прекршаја, **директор** обавештава **родитеља и полицију**.

---

² у прилогу овог Протокола

Увек када је **запослени** починилац насиља, злостављања и занемаривања према детету и ученику у установи, директор предузима мере према запосленом, у складу са законом, а према детету и ученику мере за заштиту и подршку (план заштите) на основу Правилника о протоколу.

Када је **родитељ** починилац насиља и злостављања према запосленом, установа је дужна да одмах обавести полицију.

Када је **ученик починилац насиља према запосленом**, директор је **дужан** да обавести родитеља, а у зависности од случаја и полицију, односно центар за социјални рад; да покрене васпитно-дисциплински поступак и да изрекне васпитно-дисциплинску меру, у складу са Законом.

Уколико постоји сумња да је починилац насиља, злостављања и занемаривања **треће одрасло лице (укључујући пунолетног ученика)** према детету и ученику, директор је **обавезан** да истовремено обавести родитеља детета које је изложено насиљу, злостављању и занемаривању, надлежни центар за социјални рад и полицију.

Када се насиље и злостављање дешава у установи између одраслих лица (запослени – запослени; запослени – родитељ; запослени, родитељ – треће лице), директор предузима мере, у складу са законом.

У поступку **заштите ученика од насиља**, злостављања и занемаривања установа је дужна да:

- поступак води ефикасно и економично;
- обезбеди **заштиту** и **поверљивост података** до којих дође пре и у току поступка;
- да ученика не излаже поновном и непотребном давању изјава.

Редослед поступања у интервенцији

Да би процедуре и поступци били што ефикаснији важно је да будемо свесни шта намеравамо да постигнемо сваким предузетим коракком. На насиље се реагује одмах и у циљу **најбоље заштите детета**. И у најтежим ситуацијама насиља и у ситуацијама када постоји само сумња да се дешава насиље, не треба одлагати реаговање. Потребно је зауставити насиље, обезбедити сигурност за сву децу, а консултацијама на нивоу установе и са другим надлежним службама даље решавати проблем.

1) Проверавање сумње или откривање насиља, злостављања и занемаривања обавља се прикупљањем информација – директно или индиректно.

Прикупљање информација има за циљ утврђивање релевантних чињеница на основу којих се потврђује или одбацује сумња на насиље, злостављање и занемаривање. Током прикупљања информација поштују се принципи утврђени Конвенцијом и правила која се примењују у поступцима у којима учествује малолетно лице – дете и ученик.

Установа проверава сваку информацију о могућем насиљу, злостављању и занемаривању. Врши се преглед видео записа уколико установа има електронски надзор над простором. Када родитељ пријави директору непримерено понашање запосленог према његовом детету, директор поступа у складу са Законом.

У случају неосноване сумње појачава се васпитни рад и прати понашање учесника. Када се потврди сумња, директор и тим за заштиту предузимају мере и активности за извршено насиље, злостављање и занемаривање.

Знаци који указују да дете можда трпи насиље или злостављање

- На физичком и физиолошком плану:

трагови различитих повреда, модрице, ожигљици, опекотине, посекотине, поцепана одећа, запуштен и неуредан изглед, поломљене односно поцепане ствари, проблеми са исхраном, болови у стомаку, главобоље, повраћање, преломи, проблеми са сном (несанице или претерано дуго спавање), нестанак ствари (мобилни телефон, одевни предмети, торбе, свеске, новац ...).

- На емоционалном плану:

плачљивост, повученост односно претерана активност, раздражљивост, појава неуобичајених и претераних страхова, агресивно и аутодеструктивно понашање, ћутљивост, неуобичајена причљивост, гледање «у празно», «ноћне море», конзумирање алкохола/наркотика, страх од самоће, страх од дружења са другим људима, ноћно мокрење, лагање, изражено грицање ноктију, поремећај говора, сексуално понашање непримерено узрасту и др.

- У школи:

изненадни школски неуспех, појава неоправданих изостанака, одсуство концентрације, кашњења, избегавање обавеза, недоношење домаћих задатака, избегавање или неучествовање у разноврсним активностима, избегавање дружења са другом децом, одбијање уобичајених активности, избегавање физичког додира (трзање), велики страх од одраслих, изражен страх од повратка кући и др.

Неки наведени облици понашања, појединачно и у одређеној мери, могу бити природне или развојне реакције. Важно је обратити пажњу на екстремне, учесталост јављања, као и на комбинацију појединих симптома.

Поверење и разумевање, уз познавање процедура, кључни су предуслови за ефикасно реаговање.

2) Заустављање насиља и злостављања и смиривање учесника је обавеза свих запослених у установи, а нарочито најближег присутног запосленог и дежурног наставника да одлучно прекине све активности, раздвоји и смири учеснике у акту насиља. У случају да запослени процени да је сукоб високо ризичан и да не може сам да га заустави, одмах ће тражити помоћ.

У овом процесу **важно је** да се у установи делује синхронизовано, да се разговор са ученицима о истој ситуацији не обавља више пута од стране различитих запослених, већ да се у оквиру унутрашње заштитне мреже обезбеди проток информација важних за ефикасно реаговање.

Сугестије за разговор:

- 1) Стрпљиво и пажљиво саслушајте учеснике, укључујући и посматраче.
- 2) Пажњу усмерите на конкретан поступак и понашање.
- 3) Без суђења, умањивања или преувеличавања сагледајте ситуацију.
- 4) Пажљиво слушајте шта вам ученик-ци говоре, не само они који трпе и врше насиље, већ и они која су посматрачи.
- 5) Не интерпретирајте, не мењајте, не тумачите!
- 6) Користите речник који деца користе када говоре о насиљу, злостављању и занемаривању.
- 7) Не подразумевајте, не претпостављајте, питајте, а не тврдите.
- 8) Проверите да ли сте тачно, исправно, разумели шта вам дете говори.
- 9) Разговарајте смирено, не реагујте шоком, неверицом.
- 10) Покажите да верујете у то што дете говори да бисте га охрабрили да вам исприча што више.
- 11) Не обећавајте да ће одмах бити све у реду, то није реално.
- 12) Реците шта планирате, шта ћете учинити.
- 13) Реците да ћете урадити све оно што је заиста у вашој моћи да помогнете.
- 14) Не пребацујте одговорност за реаговање на другог. Свако је у обавези да у свом домену реагује.
- 15) Упознајте учеснике са наредним корацима, ко ће и када бити информисан и укључен у процену и праћење ситуације.

После обављеног разговора неопходно је анализирати ситуацију постављањем следећих питања:

- Да ли је реакција била правовремена и ефикасна?
- Да ли су учесници умирени?
- Да ли се осећају сигурно?
- Да ли су свесни својих поступака?
- Да ли су свесни последица?
- Да ли је урађено све да се насиље не настави и не понови?
- Ко је све обавештен?
- Шта још може да се уради?
- Да ли је случај евидентиран?

3) Обавештавање родитеља и предузимање хитних акција по потреби (пружање прве помоћи, обезбеђивање лекарске помоћи, обавештавање полиције и центра за социјални рад) обавља се одмах након заустављања насиља и злостављања. Уколико родитељ није доступан или његово обавештавање није у најбољем интересу детета и ученика, установа одмах обавештава центар за социјални рад.

Неопходно је водити рачуна **о поверљивости података**, заштити приватности и стављању интереса детета изнад интереса родитеља, школе, струке и др.

4) Консултације у установи се врше ради: разјашњавања околности, анализирања чињеница на што објективнији начин, процене нивоа насиља и злостављања, нивоа ризика и предузимања одговарајућих мера и активности, избегавања конфузије и спречавања некоординисане акције. У консултације у установи укључују се: одељењски старешина, дежурни наставник, психолог, педагог, тим за заштиту, директор, ученички парламент.

Уколико у току консултација у установи директор и тим за заштиту, услед сложених околности не могу са сигурношћу да процене ниво насиља, злостављања и занемаривања, као и да одреде мере и активности, у консултације укључују надлежне органе и друге организације и службе: Министарство просвете – школску управу, центар за социјални рад, полицију, здравствену службу и др.

5) Мере и активности предузимају се за све нивое насиља и злостављања. Оперативни план заштите (у даљем тексту: план заштите) сачињава се за конкретну ситуацију другог и трећег нивоа за сву децу и ученике - учеснике насиља и злостављања (оне који трпе, који чине и који су сведоци насиља и злостављања).

План заштите зависи од:

- врсте и тежине насилног чина,
- последица насиља по појединца и колектив,
- броја учесника и сл.

План заштите садржи:

- активности усмерене на промену понашања - појачан васпитни рад, рад са родитељем, рад са одељењском заједницом, укључивање ученичког парламента и савета родитеља, а по потреби и органа управљања;
- носиоце тих активности временску динамику;
- начине којима ће се обезбедити поновно укључивање свих учесника насиља, злостављања и занемаривања у заједницу.

Мере и активности треба да буду предузете уз учешће ученика и да буду у складу са његовим развојним могућностима.

Када тим за заштиту процени да постоји потреба да се, осим **појачаног васпитног рада** или васпитног рада који у интензитету одговара потребама ученика, **прилагоди и образовни рад**, предложиће тиму за пружање додатне подршке ученицима припрему индивидуалног образовног плана.

План заштите сачињава:

- тим за заштиту заједно са одељењским старешином, психологом, педагогом (уколико нису чланови тима за заштиту),
- директором и родитељем, а по потреби и са другим надлежним организацијама и службама.
- У припрему плана заштите, када год је могуће, установа ће укључити представнике одељењске заједнице, односно групе, ученичког парламента, као и ученике – учеснике у насиљу и злостављању.

План заштите укључује и информације о мерама и активностима које установа предузима самостално, у сарадњи са другим надлежним организацијама и службама и када друге надлежне организације и службе спроводе активности самостално. Када су у мере и активности укључене друге организације и службе, одређују се задаци, одговорна лица, динамика и начини међусобног извештавања.

За трећи ниво насиља и злостављања директор установе подноси пријаву надлежним органима, организацијама и службама и обавештава Министарство просвете, односно надлежну школску управу, у року од 24 сата.

Пре пријаве **обавља се разговор са родитељима**, осим ако тим за заштиту, полиција или центар за социјални рад процене да тиме може да буде угрожен најбољи интерес детета и ученика.

Уколико је комуникација са медијима неопходна, одговоран је директор, осим ако је директор учесник насиља, злостављања или занемаривања. У том случају комуникацију са медијима остварује председник органа управљања.

У исто време, Школа мора континуирано да ради и са учеником који **испољава насилно понашање**. Потребно је испитати узроке агресивности, пружити адекватну психосоцијалну помоћ у установи и, по потреби, упутити дете и у друге релевантне институције.

Активности Школе треба да буду усмерене и према деци која су индиректно укључена у насиље, тј. **пасивним посматрачима**. Ову децу треба континуирано оснаживати да конструктивно реагују и траже помоћ, јер су они врло често у ситуацији да својим понашањем подржавају насиље (тако што не реагују или чак и навијају, мислећи да је у питању игра). Ова велика група учесника може осетити кривицу уколико ситуација постане озбиљна или трагична, а то лако може прерасти у трауму. Због тога је неопходно анализирати ситуације насиља из емоционалног и моралног угла, омогућити конструктиван приступ, извући одређене лекције, вежбати позитивне реакције и облике понашања како би се спречила ескалација насиља и понављање сличних ситуација.

6) Ефекте предузетих мера и активности прати установа (одељењски старешина, тим за заштиту, психолог и педагог) ради провере успешности, даљег планирања заштите и других активности установе.

Потребно је пратити:

- понашање детета **које је трпело насиље** (да ли се повлачи, да ли постаје агресивно, да ли тражи подршку и на који начин...) и детета **које се понашало насилно** (да ли наставља са нападима, да ли тражи друге жртве, да ли га група одбацује, да ли га група подржава...);
- како реагују (да ли се обраћају старијима за помоћ, да ли сви знају како да се повежу са унутрашњом заштитном мрежом и ко је њихова особа од поверења, да ли се препознаје страх, да ли сами предузимају неке акције и сл.);
- шта се дешава у **одељењу** (да ли се издвајају нове групе, каква је атмосфера ...);
- колико су **родитељи** сарадници у активностима на смањивању насиља;
- како функционише **Тим и унутрашња заштитна мрежа** (где су слабе тачке и шта се може боље);
- колико су друге институције (**спољна заштитна мрежа**) укључене и који су ефекти њиховог укључивања.

16) Документација, анализа и извештавање

Сваки акт насиља мора се евидентирати у складу са договореним начином евидентирања у Школи.

У спровођењу превентивних и интервентних мера и активности установа:

- 1) прати остваривање програма заштите установе;
- 2) **евидентира** случајеве насиља, злостављања и занемаривања **другог и трећег нивоа**;
- 3) прати остваривање конкретних планова заштите другог и трећег нивоа;
- 4) анализира стање и извештава.

Ко треба да води евиденцију случајева насиља?

Евиденцију о случајевима насиља води, пре свега, одељењски старешина/ наставник, а тим уколико се укључује у интервенисање.

Одељењски старешина бележи насиље на првом нивоу; прати и процењује делотворност предузетих мера и активности; подноси извештај тиму за заштиту, у складу са динамиком предвиђеном програмом заштите.

За ефикаснији рад у оквиру превенције насиља, у Школи се израђују различите форме листа за пријављивање и евиденцију насилног понашања (индивидуалне, групне, одељењске, на нивоу установе), службене белешке и др. (Прилог 3 и 4). Овакве форме праћења понашања деце омогућавају да се на време уочи насилно понашање и да се на њега адекватно и на време реагује, пре него што ученик почне учесталије да се понаша насилно и/или да поново буде изложено насиљу.

У обрасце, договорене на нивоу Школе, уписује се:

- шта се догодило, ко су учесници,
- како је пријављено насиље,
- какве су последице,
- који су исходи предузетих корака,
- на који начин су укључени родитељи, разредни старешина, стручна служба, професионалци из других институција,
- као и начини на који ће ситуација бити праћена итд.

Праћење понашања ученика подразумева:

1. опис понашања ученика у школи (у току часа, одмора, ваннаставних активности, слободног времена и сл.) – негативни примери.
2. треба да се бележе и **позитивни примери**, како би се ученици у већој мери подстицали на позитивно понашање.

Ако се прикупљају подаци **на нивоу одељења**, за њих може бити задужен одељењски старешина а у уређивању формулара, свеске или слично могу учествовати сва деца. Добром организацијом и адекватним коришћењем можете постићи да се ова евиденција користи, једнако ревносно као и дневник евиденције образовно-васпитног рада.

О случајевима који захтевају **укључивање тима за заштиту (други и трећи ниво)** документацију (службене белешке и сви други облици евидентирања података о лицу, догађају, предузетим радњама и др.) **води, чува и анализира за потребе установе психолог или педагог**, а изузетно, други члан тима за заштиту кога је одредио директор. **Тим подноси извештај директору два пута годишње**. Директор извештава орган управљања, савет родитеља и ученички парламент.

Извештај о остваривању програма заштите је саставни део годишњег извештаја о раду установе и доставља се Министарству просвете, односно надлежној школској управи. Извештај садржи, нарочито:

- анализу ефеката превентивних мера и активности и резултате самовредновања у овој области,
- број и врсту случајева насиља, злостављања и занемаривања,
- предузете интервентне мере и активности,
- као и њихове ефекте.

Директор одлучује о дозволи приступа документацији и подацима у поступку заштите детета и ученика, осим ако је на основу закона, а на захтев суда, односно другог надлежног органа обавезан да их достави. Коришћење документације у јавне сврхе мора бити у складу са законом.

На састанцима стручних тела треба покретати питања о реализацији Програма заштите деце, превентивним активностима, начинима и ефикасности интервенције, вођењу евиденције и документације.

Тим за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања

1. Момчило Стојановић	директор школе
2. Милорад Божиновић	секретар
3. Зорица Мандић	психолог
4. Рада Вулић	педагог
5. Синиша Лоњак	професор физичког васпитања
6. Игор Спасић	школски полицајац
7. представник Ученичког парламента	
8. представник родитеља из Савета родитеља	
9. помоћници директора и одељењске старешине свих разреда	

Задачи чланова тима:

- учествују у обуци за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања;
- информишу и пруже основну обуку за све запослене у установи са циљем стицања минимума знања и вештина неопходних за превенцију, препознавање, процену и реаговање на појаву насиља, злостављања и занемаривања ученика;
- организују упознавање ученика, родитеља/старатеља и локалне заједнице са *Општим протоколом за заштиту деце од злостављања и занемаривања и Посебним протоколом*;
- координирају израду и реализацију програма заштите ученика од насиља (превентивне и интервентне активности);
- организују консултације у установи и процењују нивое ризика за безбедност ученика;
- прате и процењују ефекте предузетих мера у заштити ученика;
- сарађују са релевантним установама;
- припремају план наступа установе пред јавношћу и медијима;
- организују евидентирање појаве насиља;
- прикупљају документацију;
- извештавају стручна тела и органе управљања.

Превенцији насиља доприносе и обезбеђени следећи услови:

- добро организовано и доследно **дежурство запослених**;
- **адекватно осветљење** у згради и дворишту;
- **ограђено** и безбедно двориште;
- **безбедни спортски терени**;
- стално **обилажење установе** од стране **полицијског службеника**;
- **физичко-техничко обезбеђење**.

ЕВИДЕНЦИЈА НАСИЛНОГ ПОНАШАЊА

Датум настанка насилне комуникације

Место: - у учионици

Време: - _____

- на часу - 2

Начин откривања/уочавања: - дојавом особе која је доживела насилје

Учесници насилне ситуације:

Особа која врши насилје (издвој)	
Учесник: М	
Појединац:	ученик из одељења
Група:	хомогеног узраста
Одрасли:	предметни наставник

Особа која трпи насилје (издвој)	
Учесник: М	
Појединац:	ученик из одељења
Група:	хомогеног узраста
Одрасли:	предметни наставник

Насилна ситуација се: - дешава први пут

Кратак опис насилне ситуације:

--

Врсте интервенције:

Предложене мере заштите и начини праћења спровођења предузетих мера:

Вредновање и процена ефикасности предузетих мера:

Датум пријаве насилне ситуације :

Подносилац пријаве:

**ПРИМЕР ОБРАСЦА ЗА ПРАЋЕЊЕ/УКЉУЧИВАЊЕ ДРУГИХ ИНСТИТУЦИЈА У
ИНТЕРВЕНЦИЈУ/ПРЕВЕНЦИЈУ**

Назив и адреса установе којој се обраћамо: _____

Назив и адреса установе: _____

Име и презиме одговорне особе/ директора: _____

Адреса установе: _____

телефон/мејл у установи _____

Име и презиме координатора Тима за заштиту деце од насиља: _____

телефон/мејл _____

Име и презиме детета: _____

узраст _____

група/разред , одељење _____

Име и презиме родитеља/старатеља _____

Адреса становања: _____

телефон/мејл _____

Разлози због којих се обраћамо надлежној установи _____

Кратак приказ/опис кључних догађаја (време/датуми када су се десили, ко су били учесници, какве су последице...)

Предузете мере у установи

Датум

Потпис директора

ПОСЕБНИ ПРОТОКОЛ У ПОСТУПАЊУ У УСТАНОВИ У ОДГОВОРУ НА НАСИЉЕ, ЗЛОСТАВЉАЊЕ И ЗАНЕМАРИВАЊЕ

ПРВИ НИВО

Ове облике насиља решава самостално васпитач/наставник /одељењски старшина у оквиру саветодавно-васпитног рада са децом – појединцима, групама и одељењем. Може користити и подршку вршњачког тима и вршњачких едукатора.

Физичко насиље	Емоционално / психичко насиље	Социјално насиље	Сексуално насиље и злоупотреба	Насиље злоупотребом информационих технологија
ударање чврга, гурање, штипање, гребње, гађање, чупање, уједање, саплитање, шутирање, прљање, уништавање ствари...	исмејвање, омаловажавање, вређање, ругање, називање погрдним именима, псовање, етикетирање, имитирање, „прозивање“...	добацивање, подсмевање, игнорисање, искључивање из групе или фаворизовање на основу социјалног статуса, националности, верске припадности, насиљно дисциплиновање, ширење гласина...	добацивање, псовање, ласцивни коментари, ширење прича, етикетирање, сексуално додиривање, гестикулација..	узнемиравајуће „зивкање“, слање узнемиравајућих порука СМС-ом, ММС-ом, путем веб-сајта...

ДРУГИ НИВО

У решавању ових облика насиља, васпитач/наставник /одељењски старшина укључује Тим, то јест унутрашњу заштитну мрежу

Физичко насиље	Емоционално / психичко насиље	Социјално насиље	Сексуално насиље и злоупотреба	Насиље злоупотребом информационих технологија
шамарање, ударање, гађење, цепање одела, „шутке“, затварање, плување, отимање и уништавање имовине, измицање столице, чупање за уши и косу...	уцењивање, претње, неправедно кажњавање, забрана комуницирања, искључивање, одбацивање, манипулисање...	сплеткарење, игнорисање, неукључивање, неприхватање манипулисање, експлоатација, национализам...	сексуално додиривање, показивање порнографског материјала, показивање интимних делова тела, свлачење...	огласи, клипови, блогови, злоупотреба форума и четовања, снимање камером појединаца против њихове воље, снимање камером насилних сцена, дистрибуирање снимака и слика..

ТРЕЋИ НИВО

Ако ученици чине или трпе неки од следећих облика насиља обавезно је укључивање других институција, односно активирање спољашње заштитне мреже.

Физичко насиље	Емоционално / психичко насиље	Социјално насиље	Сексуално насиље и злоупотреба	Насиље злоупотребом информационих технологија
туча, даљење, бацање, проузроковање опекотина, ускраћивање хране и сна, излагање ниским температурама, напад оружјем...	заstraшивање уцењивање, рекетирање, ограничавање кретања, навођење на коришћење психоактивних супстанци, укључивање у секте, занемаривање...	претње, изолација, одбацивање, терор групе над појединцем/ групом, дискриминација, организовање затворених група (кланова), национализам, расизам...	завођење од стране одраслих, подвођење, злоупотреба положаја, навођење, принуђивање и принуда на сексуални чин, силовање, инцест...	снимање насилних сцена, дистрибуирање снимака и слика, дечија порнографија...

СПОЉАШЊА ЗАШТИТНА МРЕЖА

